

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**Освітньо-професійна програма «Дизайн одягу» першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти**

спеціальність 022 Дизайн

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва дисципліни	КОМПОЗИЦІЯ
Викладач	к.п.н. Дерев'янка Наталія Володимирівна, доцент; Попова Світлана Анатоліївна, викладач
Контактний телефон	Дерев'янка Н.В. 0955637270 Попова С.А. 0553227965
Посилання	https://designkhnnra.wixsite.com/mysite/normativne-zabezpechennya-diyalnost
Консультації	Очні консультації: за попередньою домовленістю п'ятниця 9.30-10.30

Анотація	Програму вивчення навчальної дисципліни «Композицію» розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 024 Дизайн. Предметом вивчення курсу є виховання кваліфікованого фахівця, здатного використовувати сценічний костюм як виразний засіб культурно-масових заходів і театралізованих вистав. Міждисциплінарні зв'язки: <i>Забезпечуючі дисципліни:</i> Основи живопису та кольорознавства, Основи рисунку, Спец. рисунок, Спец. живопис, Технологія та матеріалознавство, Формоутворення та робота в матеріалі. <i>Забезпечувані дисципліни:</i> всі фахові дисципліни. Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів: Змістовий модуль 1. Структура композиційної форми костюму. Змістовий модуль 2. Закономірності та засоби композиційної організації форми костюму. Змістовий модуль 3. Образно-асоціативна мова костюму.
Заплановані результати навчання	Мета навчального курсу: виховання у студента, творчого засвоєння і практичне закріплення основних законів, засобів та закономірностей композиції, розвиток абстрактного мислення, творчого потенціалу, фантазії, уяви та засвоєння практичних навичок для вирішення професійних завдань з проєктування одягу. Завдання навчальної дисципліни: – засвоєння теоретичних основ композиції та прийомів гармонізації композиції костюму; – закріплення теоретичних знань з композиції в практичних роботах, використовуючи різні творчі методи; – розвиток образно-асоціативного мислення при створенні художнього образу в композиції костюмів; – орієнтація на генерування нових ідей; – використання різних творчих джерел для створення нових форм; – використання в сучасних проєктах національних традицій; – пошук нових образних якостей предметного середовища, нових форм та фактур; – пошук нових образних якостей предметного середовища, нових форм та фактур; – принципи створення комплексу та ансамблю в костюмі. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

	досягнути таких результатів навчання (компетентностей): знати: завдання, які стоять перед сучасним дизайном одягу; теоретичні основи дизайну; закономірності розвитку дизайну одягу; основні закономірності створення формоутворення одягу; прийоми гармонізації композиційної форми одягу. вміти: використовувати системний метод аналізу та синтезу тенденцій в оформленні виробів; вести творчий пошук, використовуючи методи стилізації і трансформації форми; організовувати елементи форми одягу; образно виражати сутність завдання; знайти оригінальні рішення і композиції костюму; досягти графічної культури виконання, точності та ретельності опрацювання ескізів. компетенцій: здатність організовувати власну діяльність, визначати методи і способи виконання професійних завдань, оцінювати їх ефективність і якість; використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вдосконалення професійної діяльності; орієнтуватися в умовах частоті зміни технологій у професійній діяльності; здатність застосовувати арсенал засобів образотворчого мистецтва: рисунок, колір, пластику, композицію, техніку і технологію для художнього перетворення оточуючого середовища; розуміти сутність і соціальну значущість своєї майбутньої професії, виявляти до неї стійкий інтерес. У процесі засвоєння дисципліни бакалавр має набути таких соціальних навичок (soft-skills): – володіти навичками міжособистісної взаємодії; – будувати ефективну комунікативну взаємодію із суб'єктами освітнього процесу; – дотримуватись етичних принципів комунікації та культури у професійній діяльності; – проявляти автономність і відповідальність у професійній діяльності; – проявляти ініціативність у використанні інноваційних освітніх технологій в освітній діяльності.
Політика дисципліни	При організації освітнього процесу в Хортицькій національній академії студенти, викладачі, методисти та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу; Положення про атестацію здобувачів вищої освіти; Положення про вибіркові дисципліни; Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти; Положення про критерії оцінювання знань студентів; Положення про переведення на індивідуальний графік навчання студентів денної форми навчання; Положення про академічну доброчесність.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		форма навчання	денна
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 02 Культура і мистецтво	Нормативна	
	Спеціальність 022 Дизайн	Семестр	2
Модулів – 4	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Аудиторні години: 64 год.	
Змістових модулів – 3		Лекції: 24 год.	Практичні, семінарські: 40 год.
Загальна кількість годин – 150			Лабораторні: год
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 64		Самостійна робота 86 год.	
		Модульний контроль	

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**Змістовий модуль 1. Структура композиційної форми костюму****Тема 1. Форма костюму і процес формоутворення.**

Визначення поняття «форма». Силуетна форма.

Роль композиції в процесі формоутворення костюму.

Структурні рівні формоутворення костюму: функціональний, конструктивний, просторово-пластичний, технологічний.

Просторові зв'язки форми.

Тектоніка форми. Засоби та способи побудови форми: графіка (крапка, лінія, пляма, колір) та пластика (лінійно-пластична форма, площинна форма, об'ємна форма, об'ємно-просторова форма, матеріал, світло).

Застосування світла і тіні як елементів форми.

Емоційний вплив форми. Символіка форми та формальних зв'язків форми.

Методи формоутворення костюму: комбінаторика, трансформація, кинетизм, модульний метод, деконструкція.

Тема 2. Структурний рівень форми костюму

Об'ємно-просторова форма одягу. Наявність частин, пов'язаних друг з другом системою відношень.

Об'єктивні властивості та якості форми.

Розмір та маса форми.

Пропорції, поверхня форми.

Геометричний вид форми, конструкція, силует, пластика, фактура і структура матеріалу, колір. Лінії форми.

Тема 3. Матеріально-декоративний рівень форми костюму

Якісна характеристика поверхні форми. Вплив фактури і текстури на організацію форми. Якості основних та оздоблювальних матеріалів. Способи графічної передачі фактурних поверхонь.

Колір як засіб організації композиційної форми. Просторові властивості кольорів.

Фізіологічний та психологічний вплив кольору на людину. Асоціативне сприйняття кольору. Кольоровий символізм в історії та світовій культурі. Кольорова домінанта. Орнаменталістика та колір в костюмографії.

Тема 4. Властивості та якості композиційної форми костюму: цілісність, супідрядність частин, композиційна рівновага. Динамічність та статичність форми

Визначення властивостей і якостей композиції.

Базові принципи композиційного зв'язку головних елементів композиції з другорядними та усіх елементів з головною ідеєю – супідрядність.

Композиційна рівновага. Створення цілісної композиційної структури та зв'язок усіх елементів композиції з основною ідеєю дизайн-розробки.

Вирішення композиційної рівноваги як організацію форми та визначення залежності між фізичною стійкістю та композиційною рівновагою.

Статика та динаміка композиційної форми.

Змістовий модуль 2. Закономірності та засоби композиційної організації форми костюму**Тема 5. Композиційні взаємозв'язки частин та засоби гармонізації форми костюму.**

Основні типи ритмів. Метричний повтор. Прості та складні метричні ряди. Види

ритмів: періодичний ритм, синкопа. Побудова ритмічних рядів. Відмінні риси метричного і ритмічного повторів. Оперування основними типами та можливостями ритмічної композиції. Використання виразних можливостей графічної естетики ритму. Аналіз композиційної структури площинної композиції та виявлення метрично-ритмічної побудови.

Принципи контрастних, нюансних та нейтральних відношень. Об'єктивна контрастна основа, міру контрасту. Контраст плями і фону. Контраст та композиційна цілісність. Види контрастів: контраст форм, контраст за величиною, кольоровий контраст, тональний контраст, контраст фактур. Нюансування. Нюанс як спосіб досягнення гармонії. Використання контрастних і нюансних відношень як спосіб підсилення виразності в композиційній організації форми. Масштабність.

Принципи побудови симетрії. Види симетрії. Вісь симетрії. Площина симетрії. Вісь переносу. Дзеркальна площина відображення. Симетрія складних форм. Визначення основних видів асиметрії, принцип організації форми асиметричних композицій, особливості асиметрії, прояв асиметрії в симетричних формах.

Тема 6. Закономірності зорового сприйняття форми костюму.

Поняття зорових ілюзій. Особливості зорового сприйняття. Інтерпретація зорової інформації.

Ілюзії сприйняття форми. Ілюзії сприйняття ліній на поверхні форми одягу. Ілюзії сприйняття кольору.

Виправлення окремих дефектів фігури за допомогою ілюзій зорового сприйняття. Використання законів зорових ілюзій для оптичних корективів форми та творчої інтерпретації зорової інформації.

Ілюзія переоцінки вертикалі. Ілюзія заповненого простору. Ілюзія переоцінки гострого кута.

Ілюзія контрасту. Ілюзія «крученого шнура». Ілюзія «підрівняння». Ілюзія асиміляції. Ілюзія замкненого та незамкненого контурів.

Ілюзія смугастої тканини. Ілюзія розчленування форми. Ілюзія психологічного відволікання.

Змістовий модуль 3. Образно-асоціативна мова костюму

Тема 7. Знакотипи графічної мови: точка, лінія, пляма. Емоційно-чуттєве сприйняття знакотипів та їх поєднання.

Характеристика основних елементів форми: точки, лінії, плями. Точка як одномірне утворення і як структурний елемент. Розмір, форма та кольоровий тон точки. Точка як символ.

Класифікація і характеристика ліній в костюмі. Узгодженість та підпорядкування конструктивних та декоративних ліній в композиції одягу. Головні та другорядні лінії композиції. Естетичне значення ліній в композиції одягу. Співвідношення ліній з силуетом одягу за принципом подібності, контрасту, протиріччя. Роль ліній в створенні модних форм одягу. Залежність сприйняття форми від ступеню заповнення її різними лініями.

Прості і складні плями. Основні якості плям простої конфігурації. Характеристика взаємного розміщення плям на площині.

Емоційно-чуттєве сприйняття знакотипів та їх поєднання.

Тема 8. Аналіз образно-асоціативних характеристик джерела формоутворення костюму.

Художньо-образне збагачення композиції костюму творчими джерелами. Аналіз і трансформація їх у проектуванні сучасних форм одягу.

Аналіз, виявлення домінуючих композиційних засобів (геометричний вигляд форми, ритм деталей, фактура матеріалів, колір та ін.) для формування композиційної художньої системи за джерелом творчості – українським народним костюмом різних регіонів.

Тема 9. Формалізація та гармонізація в костюмографії.

Аналіз, виявлення домінуючих композиційних засобів (геометричний вигляд форми, ритм деталей, фактура матеріалів, колір та ін.) для формування композиційної художньої системи за джерелом творчості – українським народним костюмом різних регіонів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем змістових модулів	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
Змістовий модуль 1. Структура композиційної форми костюму						
1. Форма костюму і процес формоутворення.	10	2	4			4
2. Структурний рівень форми костюму.	10	2	5			4
3. Матеріально-декоративний рівень форми костюму.	16	2	5			10
4. Властивості та якості композиційної форми костюму: цілісність, супідрядність частин, композиційна рівновага. Динамічність та статичність форми	22	6	7			10
Разом за змістовим модулем 1	58	12	21			28
Змістовий модуль 2. Закономірності та засоби композиційної організації форми костюму						
5. Композиційні взаємозв'язки частин та засоби гармонізації форми костюму	24	4	7			14
6. Закономірності зорового сприйняття форми костюму.	14	2	6			8
Разом за змістовим модулем 2	38	6	13			22
Змістовий модуль 3. Образно-асоціативна мова костюму						
7. Знакотипи графічної мови: точка, лінія, пляма. Емоційно-чуттєве сприйняття знакотипів та їх поєднання.	20	4	4			10
8. Аналіз образно-асоціативних характеристик джерела формоутворення костюму.	20		2			14
9. Формалізація та гармонізація в костюмографії.	14	2				12
Разом за змістовим модулем 3	54	6	6			36
Разом	150	24	40			86

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	№ теми	Назва теми	Кількість годин
1	1	Форма костюму і процес формоутворення	4
2	2	Структурний рівень форми костюму	5
3	3	Матеріально-декоративний рівень форми костюму	5
4	4	Властивості та якості композиційної форми костюму: цілісність, супідрядність частин, композиційна рівновага. Динамічність та статичність форми	7
5	5	Композиційні взаємозв'язки частин та засоби гармонізації форми костюму	7
6	6	Закономірності зорового сприйняття форми костюму	6
7	7	Знакотипи графічної мови: точка, лінія, пляма. Емоційно-чуттєве сприйняття знакотипів та їх поєднання	4
8	8	Аналіз образно-асоціативних характеристик джерела формоутворення костюму	2
Разом			40

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	№ теми	Назва теми	Кількість годин
1	1	Збір та аналіз матеріалів за темою для створення різних за конструкцією силуетних форм	4
2	2	Збір та аналіз матеріалів за темою для вивчення структурного рівня форми костюму	4
3	3	Створити графічну інтерпретацію текстильних фактур – блискучу (атлас, парча), матову (капрон), зернисту (мереживо, вишивка, аплікація), пористу (вовняні тканини), ворсисту (хутро), плетену (трикотаж). Знайти форму, яка б відповідала цим фактурам. Використати різні гармонійні сполучення кольорів (однотонових, споріднених, споріднено-контрастних та контрастних). Особливу увагу звернути на гармонію кольорів	10
4	4	Збір та аналіз матеріалів за темою для аналізу закономірностей композиційної побудови в процесі урівноваження форм костюму у відповідності до загальної композиційної схеми	10
5	5	Збір та аналіз матеріалів за темою для застосування ритму, симетрії та нюансу і контрасту як засобів зовнішньої організації та як принципу морфологічної будови форми костюму	14
6	6	Збір та аналіз матеріалів за темою для вивчення впливу оптичних ілюзій на композиційну організацію форми костюму	8
7	7	Збір та аналіз матеріалів за темою для вивчення основних елементів форми – точки, лінії, плями	10
8	8	Збір та аналіз матеріалів за темою для пошуку образно-асоціативних характеристик створення костюму за джерелом творчості	14
9	9	Збір та аналіз матеріалів за темою для досягнення найбільшої виразності форми костюму способами стилізації та формалізації	12
Разом			86

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу «Композиція» застосовуються такі методи:

- **методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен;
- **методи контролю:** творча робота (перегляд практичних і самостійних робіт, їх обговорення, консультування);
- **методи самоконтролю:** самооцінка, самоаналіз.
- **методи семестрового контролю:** екзамен (практичне завдання)

Екзамен (практичне завдання): Аналіз матеріалів за темою для пошуку образно-асоціативних характеристик створення костюму за джерелом творчості.

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Кількість балів	ЗМ 1				ЗМ 2		ЗМ 3		
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9
Практичні заняття (24 б)	1	1	1-2	1-4	1-5	1-2	1-5	1-4	
Самостійна робота (23 б)	1	1	1-2	1-3	1-3	1-2	1-3	1-3	1-5
Поточний модульний контроль (23 б)	10				5		8		
Підсумковий контроль (30 б) екзамен	До 30 балів								

Загальні критерії:

90-100 балів (відмінно):

- студент глибоко володіє теоретичними знаннями з дисципліни, виявляє особливі творчі здібності, вміє використовувати набуті знання, вміння і здібності у практичних роботах;
- без допомоги викладача знаходить оригінальні композиційні рішення;
- організує композиційні форми на площині та в об'ємі відповідно характеру навчального завдання;
- вміє мислити асоціативно;
- вміє гармонійно вирішувати композицію в кольорі, витриманої в єдиному колориті;
- самостійно шукає нові творчі концепції та образні якості в рішенні композиційного завдання;
- виконує роботи на бездоганному технічному рівні;
- приємне загальне враження від роботи, яке засвідчує високі творчі здібності студента та його гарний смак.

82-89 балів (дуже добре):

- студент вільно володіє законами композиційного формоутворення, вміло використовує набуті знання і здібності у практичних роботах;
- свідомо відтворена основна ідея, візуальні образи;
- композиційне рішення відповідає навчальному завданню;
- образно виражена сутність завдання;
- використані прийоми гармонізації композиції кольором та тоном;
- застосовані різні композиційні прийоми;
- достатня графічна культура виконання;
- робота виконана в повному обсязі, але має деякі недоліки, складає позитивне загальне враження, яке засвідчує про здібності студента та його добрий смак.

74-81 бал (добре):

- в цілому на достатньому теоретичному рівні засвоєні закони композиційного формоутворення, вміло використовуються набуті знання і здібності у практичних роботах;
- самостійно відтворена основна ідея, візуальні образи;
- композиційне рішення відповідає навчальному завданню;
- образно виражена сутність завдання;
- використані прийоми гармонізації композиції кольором та тоном;
- застосовані різні композиційні прийоми;
- достатня графічна культура виконання;
- робота виконана в повному обсязі, але має деякі недоліки, серед яких є суттєві, складає позитивне загальне враження, яке засвідчує про здібності студента та його добрий смак.

64-73 бали (задовільно):

- теоретичні знання використані мало, в практичних роботах навичками та уміннями володіє на посередньому рівні;
- не достатня самостійність у задумі;
- не завжди знайдене цікаве рішення теми;
- не завжди відбувається відповідність компоновки навчальному завданню;
- невдало вирішена композиція в кольорі;
- вирішення композиції на стандартному рівні, у загальних рисах;
- на технічному рівні композиція виконана неохайно або невдало застосовані техніки та прийоми;
- робота невиразна.

60-63 бали (достатньо):

- теоретичні знання використані мало, в практичних роботах навичками та уміннями володіє на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні;
- не самостійність у задумі;

- не цікаве рішення теми;
- не завжди відбувається відповідність компоновки навчальному завданню;
- невдало вирішена композиція в кольорі;
- вирішення композиції на стандартному рівні, у загальних рисах;
- на технічному рівні композиція виконана неохайно або невдало застосовані техніки та прийоми;
- робота невиразна.

35-59 балів (незадовільно):

- студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу; практичні навички не розвинені;
- не достатня самостійність у задумі;
- відтворення законів композиції, компоновка відповідно навчального завдання на елементарному рівні;
- слабе володіння засобами образно-художнього вирішення композиції;
- відсутня гармонія в кольоровому вирішенні композиції;
- примітивне рішення тем;
- графічна культура художнього зображення на низькому технічному рівні;
- робота виконана не в повному обсязі, неохайна, примітивна, засвідчує слабкі здібності студента.

1-34 бали (незадовільно):

- студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, практичні навички не розвинені;
- не самостійність у задумі;
- не знання законів композиції, компоновка відповідно навчального завдання на елементарному рівні;
- елементарне володіння засобами образно-художнього вирішення композиції;
- відсутня гармонія в кольоровому вирішенні композиції;
- примітивне рішення тем;
- графічна культура художнього зображення на низькому технічному рівні;
- робота виконана не в повному обсязі, неохайна, примітивна, засвідчує слабкі здібності студента.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

За шкалою ЕКТС	За шкалою академії	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90–100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	82–89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75–81 (добре)		
D	64–74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60–63 (достатньо)		
FX	35–59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1–34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ (ТЕОРИТИЧНІ КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ)

1. Пояснити значення композиції в художній діяльності дизайнера одягу.
2. Дати визначення поняттю «форма костюму».
3. Що розуміється під «структурою форми костюму»?
4. Перелічити основні якості форми.
5. Які способи формоутворення ви знаєте?
6. Що таке тектоніка костюму?
7. Дати визначення поняттю «геометричний вид форми».
8. Пояснити особливості закономірностей створення форми костюму: композиційне членування і пропорції, масштабність форми або її частин.
9. Види ліній на поверхні форми.
10. Від яких факторів залежить маса форми?
11. Чим визначається характер членування одягу на складові частини?
12. Поясніть вплив кольору на фізіологію та психологію людини.
13. Як впливає фактура на сприйняття форми одягу?
14. Як впливає світлотінь на сприйняття форми одягу?
15. Чим зумовлені оптичні ілюзії?
16. Як впливають на сприйняття форми вертикальні та горизонтальні членування?
17. Від чого залежить ефект ілюзії «заповненого проміжку»?
18. Що називається кольоровим контрастом?
19. Яким чином збалансувати елементи композиції між собою, щоб урівноважити форму костюму?
20. Визначити роль композиційного центру в процесі урівноваження форми костюму.
21. Якими способами акцентується головне в композиції костюму?
22. Назвати базові принципи композиційного зв'язку головних елементів композиції з другорядними.
23. Дати характеристики знакотипам графічної мови: точці, лінії, плямі. Охарактеризувати точку як одномірне утворення і як структурний елемент.
24. Для чого необхідна узгодженість та супідрядність конструктивних і декоративних ліній форми одягу?
25. Як за допомогою композиційних принципів тотожності, нюансу та контрасту пов'язати частини форми в костюмі?
26. Як за допомогою метричного та ритмічного порядку узгодити елементи форми в костюмі?
27. Яку роль відіграють симетрія та асиметрія в організації костюму?
28. Як пов'язані між собою динамічність та статичність форми костюму та композиційна рівновага?
29. Яку роль відіграє колір в створенні художнього образу?
30. Що таке стилізація форми і для чого вона робиться?
31. Для чого творчо використовувати засоби та прийом стилізації?
32. Пояснити роль зорових ілюзій в композиційній організації форми.
33. Пояснити особливості зорового сприйняття. Для чого використовують закони зорових ілюзій в процесі створення форми?
34. Назвати принципи трансформації творчих джерел в костюмні форми.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бердник Т.О. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики. Ростов, 2001.
2. Андросова Е.М. Основы художнього проектування костюма. Челябінськ, 2004.

3. Козлова Т.В. Художественное проектирование костюма Легк.пром. Москва, 1982.
4. Гусейнов Г.М. Композиция костюма, Москва, 2003. 432 с.
5. Божко Ю.Т. Архітектура і комбінаторика формоутворення. Київ, 1991. 245 с
6. Козлова Т.В. Художественное проектирование костюма. Москва, Легпром. 1982.
7. Костенко Т.В. Основы композиції та тримірного формотворення. Київ, 2003.
8. Кравцова Т.А. Архитектура объемных форм: программа, методические указания к контрольной работе и практическим занятиям. Москва, 2002. 23 с.
9. Милова Н.П., Мельник Н.Б. Основы композиции: руководство. Ч. 1. Владивосток, 2000.
10. Милова Н.П. Наумова Н.В. Основы композиции: руководство. Ч. 2 Линейная и тональная композиции из геометрических фигур. Владивосток, 2000.
11. Ніколюєва Т.В. Тектоніка формоутворення костюму. Київ, Либідь. 2005. 224 с.
12. Петушкова Г.И. Основы проектирования костюма Ч. 2 Трансформируемые конструкции. Москва, 1999.
13. Степанов А.В. Объемно-пространственная композиция. Москва, Архитектура-С. 2003.
14. Козлова Т.В. Основы теории проектирования костюма. Москва, 1988.

Додаткова

1. Блейз А. История в костюмах от фараона до денди. Москва, Олма-Пресс. 2001.
2. Голубева О.Л. Основы композиции. Москва, 2004. 120 с.
3. Даниленко В.Я. Дизайн: підручник. Харків, 2003. 320 с. 244 с.
4. Костенко Т.В. Основы композиції та тримірного формоутворення. Харків. 2006.
5. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основы композиции. Геометричні аспекти художнього формотворення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ. Каравела, 2004. 304 с.
6. Устин В.Б. Композиция в дизайне. Методические основы композиционно-художественного формообразования в дизайнерском творчестве. Москва, 2006. 239 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. URL: <http://sum.in.ua/s/kompozycja>
2. URL: <http://www.ftv.com/>
3. URL: <http://www.moda.ru/>
4. URL: <http://www.style.com/>